

Índex

ÍNDEX.....	1
1. PROPOSTA DIDÀCTICA DE L'ITINERARI DEL PUIG MADRONA	1
1.1 Objectius específics.....	2
1.2 Metodologia.....	3
1.3 Treball previ i posterior a la sortida.....	5
2. VEGETACIÓ PRESENT A L'ITINERARI	6
2.1 Característiques generals.....	6
2.2 L'alzinar.....	7
3. ELS INCENDIS FORESTALS.....	8
3.1 La combustió.....	8
3.2 Extinció dels incendis forestals.....	8
3.2.1 Característiques generals.....	8
3.2.2 Organització de l'extinció d'incendis forestals a Catalunya.....	9
3.2.3 Perills més usuals davant un incendi forestal.....	10
3.3 Principals causes dels incendis forestals.....	11
3.4 Sistemes de vigilància i detecció d'incendis forestals.....	12
3.4.1 Les torres de vigilància.....	12
4. ELS SENDERS GR I PR.....	13
4.1 Característiques generals dels GR i dels PR.....	13
5. ALTRES PUNTS D'INTERÈS DE L'ITINERARI.....	15
5.1 El puig Madrona.....	15
5.2 Can Montmany.....	15
5.3 L'ermita de La Salut	16
5.3.1 L'art romànic.....	16
5.3.2 L'ermita de La Salut.....	16
6. BIBLIOGRAFIA.....	18

1. Proposta didàctica de l'itinerari del puig Madrona

La intenció a l'hora de fer la guia del professorat no és oferir un diagnòstic complet del municipi de Sant Cugat del Vallès ni de la serra de Collserola; hi ha altres guies

publicades que ofereixen molt bé aquesta visió. La intenció és oferir al professorat una breu explicació cert aspectes que es poden treballar en aquesta sortida.

1.1 Objectius específics

L'aprofitament i aprofundiment del treball que es dur a terme a l'itinerari del puig Madrona depèn de la importància que el professorat hi vulgui donar dins el curs escolar. L'objectiu general de la sortida és la conscienciació ambiental de l'alumnat i el mètode utilitzat és el coneixement del medi natural més proper a l'escola i dins del municipi. Els objectius i continguts didàctics que es treballen al llarg de tot l'itinerari són:

De procediments.

- Observar, dibuixar i descriure les principals espècies arbòries i arbustives de la serra de Collserola.
- Identificar els principals elements de dos tipus de paisatge (els que es poden veure des del puig Madrona): la serra i la plana.
- Utilitzar la brúixola per situar en l'espai alguns municipis.
- Observar una torre de vigilància i conèixer la seva funció.
- Conèixer els principals mètodes d'extinció d'incendis.
- Reflexionar sobre el perill que comporta un incendi forestal per a l'equip que l'extingeix i reflexionar sobre les normes de seguretat.
- A partir d'una planta de l'ermita de la Salut i de l'observació directa, identificar-ne els elements principals de l'art romànic.
- Observar les dues grans fases de restauració de l'ermita a partir de fotografia i observació directa.
- Observar i dibuixar les plaques d'identificació i les senyals dels senders PR i GR.

De fets, conceptes i sistemes conceptuals.

- Reconèixer les principals espècies arbustives i arbòries de la serra de Collserola.
- Conèixer el sistema de vigilància i prevenció dels incendis forestals.
- Conèixer els mètodes d'extinció dels incendis forestals.
- Conèixer els elements principals de l'arquitectura romànica.
- Saber què són els senders PR i GR i saber-ne identificar les senyalitzacions.

D'actituds, valors i normes.

- Respectar el patrimoni natural i arquitectònic.
- Prendre consciència sobre els impactes generats per l'actual model d'ocupació territorial.
- Ser capaç de mantenir el silenci i l'ordre a l'hora de les explicacions.
- Manipular amb cura el material de la sortida.

1.2 Metodologia

Els objectius didàctics que s'han exposat són força amplis perquè siguin assimilats durant la sortida; el professorat és qui ha d'escollir quins conceptes vol aprofundir més. Per això, és molt important una reunió prèvia a la sortida amb l'educador/a on s'establiran quines fitxes es volen treballar amb més profunditat.

La sortida té una durada d'una jornada escolar. Les diferents fitxes didàctiques del dossier de l'alumne/a s'aniran fent a cada parada establerta. Hi ha activitats, però, que es poden dur a terme a l'aula; l'educador/a establirà, segons el nivell i el dinamisme del grup, quines activitats es poden acabar a l'aula.

L'activitat comença al punt d'inici de l'itinerari, a la plaça de Joan Gassó a Vallldoreix. Durant el matí, es farà tot el recorregut (veure plànol annex) fins a l'ermita de la Salut, fent les parades corresponents, inclosa la de l'esmorzar. El dinar es farà a l'esplanada de l'ermita de la Salut; i posteriorment, es donarà un temps per a l'esbarjo. A la tarda, es farà una última fitxa.

Els horaris són flexibles. La sortida es durà a terme entre 9 i 10 del matí, i l'arribada, al voltant de les 4 de la tarda.

El nivell de dificultat és baix. La cronologia del recorregut, sense efectuar cap parada, és la següent:

0:00. Som al punt de sortida (plaça Joan Gassó), una cruïlla de quatre carrers on hi ha un plataner. Prenem el camí de la dreta.

0:15. Seguim el camí, que gira sobtadament a l'esquerra i comença a enfilar-se muntanya amunt. A la banda dreta, podem observar unes fites (petites senyalitzacions rectangulars de pedra) posades a terra que indiquen la delimitació de la propietat de Can Barba. Passem de llarg tots els encreuaments fins a arribar a un dipòsit d'aigua.

0:45. Darrera el dipòsit d'aigua de Valldoreix, prenem un petit camí a mà dreta. Entrant ja en el terme municipal pel Papiol, seguim el camí que s'enfila al puig Madrona.

0:55. Arribem al puig Madrona pel vessant de Sant Cugat del Vallès. Podem observar les magnífiques vistes que ens ofereix. Baixem del puig Madrona pel vessant del Papiol tot seguint la pista forestal ampla. Passarem pel dipòsit d'aigua que hem trobat abans, el passem de llarg i desfem un tros de camí fins a trobar l'encreuament amb el camí que va a l'ermita de la Salut.

1:40. Arribem a l'ermita de la Salut, per la part de dalt. Aquest és un bon lloc per fer una parada llarga. Tornem per la pista forestal que baixa a Valldoreix. Al cap d'uns pocs metres, trobarem un encreuament de quatre carrers, on prenem el camí de la dreta, que és el més estret.

2:00. Aquest camí ens menarà a Can Montmany. Un cop allí, prenem el passeig ample de l'esquerra fins a la plaça de Joan Gassó, on finalitza el recorregut.

1.3 Treball previ i posterior a la sortida

Per tal de profunditzar més el contingut educatiu de la sortida, la implicació del mestre és clau. Cal que el professor faci una preparació prèvia a la sortida i unes conclusions posteriors.

Com a treball previ a la sortida es recomana treballar les normes bàsiques de comportament a la natura i la localització de la serra de Collserola. Les normes bàsiques de comportament a tenir en compte són les següents:

- Generar el mínim de deixalles a la sortida: evitar portar embalatges innecessaris.
- No deixar les deixalles al bosc, recollir-les en una bossa o portar-les dins de la motxilla.
- No recollir mostres de plantes, animals o materials sense el permís de l'educador/a
- No molestar els animals de l'entorn ni arrencar plantes o flors.
- No provocar sorolls estridents o molestos.
- No encendre foc sota cap concepte, i, en especial, durant l'època de risc d'incendi, o sigui, des del 15 de març al 15 d'octubre.
- Per raons de seguretat, no sortir del camí que indica l'educador/a ni tampoc avançar-lo/la.

Per raons de temps, és possible que alguns dels continguts didàctics de les fitxes no s'acabin d'omplir durant la sortida, és per aquest motiu que cal un treball posterior a la sortida.

2. Vegetació present a l'itinerari

2.1 Característiques generals

Qualsevol comunitat vegetal presenta els estadis vegetatius següents, els quals trobarem al llarg de l'itinerari:

- Estrat arbori:** els arbres són vegetals llenyosos de més de 5 metres d'alçada, formats per una arrel o sistema radicular i un tronc, del qual surten, a partir d'un punt més o menys alt, les ramificacions. Els estrats de vegetació situats per sota els arbres formen l'anomenat sotabosc.

- Estrat arbusti:** els arbusts són plantes llenyoses, però, a diferència dels arbres, no tenen un tronc únic, sinó que es ramifiquen des de la base, i no superen els 5 metres d'alçada.

- Estrat lianoide:** les lianes són també plantes llenyoses amb la particularitat de tenir una tija enfiladissa. Per elevar-se necessiten el suport dels arbres i els arbusts. Per sota de l'estrat arbori, els arbusts i les lianes formen un o més estrat arbusti i lianoide, respectivament.

- Estrat herbaci:** les herbes solen ser plantes molt més petites, a vegades només d'alguns centímetres, i mai no tenen l'estructura llenyosa. Formen un estrat herbaci, que pot incloure des de molses fins a gramínies.

- Virosta:** la virosta (fullaraca i altres restes dels vegetals) i la capa superior del terra són l'hàbitat dels fongs, bacteris i altres organismes del sòl.

La vegetació que trobem al llarg de l'itinerari pertany, com tot Collserola, al domini biogeogràfic mediterrani. Aquest es caracteritza per un fullatge perennifoli, un desenvolupament limitat de l'estat arbori, l'abundància i diversitat de les comunitats arbustives, i les adaptacions vegetals a l'economia de l'aigua i a la inflamabilitat de la vegetació. La vegetació potencial (aquella que podria haver-hi en un determinat lloc en funció de les seves característiques físiques) seria la de l'alzinar mediterrani típic, caracteritzat pel domini de l'alzina com a arbre i per l'existència d'un sotabosc dens de grans arbusts i lianes. La influència de l'home ha fet que avui la vegetació potencial sigui diferent de la real, ja sigui per la substitució de bosc en conreu i per les construccions, o bé per la intensa explotació dels boscos mateixos. Moltes alzines han estat substituïdes per pins, arbres de creixement ràpid i poc exigents.

Tot i que la comunitat més important, tant qualitativament com quantitativament, és l'alzinar, també hi ha una pineda a l'entorn de l'ermita de la Salut.

2.2 L'alzinar

L'alzinar és molt extens i uniforme en tot el recorregut. L'única diferència és que aquesta comunitat pot presentar roures i pins en més o menys quantitat segons el grau de desenvolupament del bosc, i pot estar més o menys esclarissada en cada tram.

L'alzinar que trobem al llarg de l'itinerari està força ben desenvolupat. En els racons on la humitat és lleugerament superior trobem alguns roures. També, entre les alzines, trobem pins. L'absència de plançons de pins entre el sotabosc indica que hi ha un fenomen de competència per la llum. L'alzina és un arbre que crea molta ombra i el pi, en canvi, és una espècie heliòfila (necessita força llum). Quan les alzines comencen a proliferar impedeixen el creixement de nous pins, ja que, en interceptar gran part de la radiació solar, eviten pèrdues per evaporació i contribueixen així a mantenir un ambient força humit i ombrívol que el pi no tolera.

- El sotabosc de l'alzinar està força ben desenvolupat. Hi ha un estat arbustiu constituït per arbusts i lianes. Les plantes enfiladisses han desenvolupat mecanismes per enfilar-se als arbres i obtenir la llum que no reben en estrats inferiors.

3. Els incendis forestals

3.1 La combustió

El foc és un tipus de combustió amb flames visibles que només comença quan una substància sòlida o líquida s'ha descompost per la calor i dóna gasos que s'inflamen.

Els elements necessaris perquè tingui lloc un foc són els següents:

•**Combustible:** és el material que es pot descompondre per la calor i donar gasos inflamables. Normalment, al bosc el combustible són els arbres, els matolls i les herbes.

•**Comburent:** és la substància que combinada amb el combustible fa possible la reacció. El comburent normalment és l'oxigen.

•**La calor**

Al bosc, el combustible i l'aire estan en contacte permanent sense que es produeixi foc. Solament si s'aporta energia calorífica, pot iniciar-se la reacció de combustió.

3.2 Extinció dels incendis forestals

3.2.1 Característiques generals

Per extingir un foc, cal eliminar un dels tres elements esmentats en l'apartat anterior (el combustible, el comburent o calor). Els incendis forestals, però, presenten una dificultat afegida, i és que, en un incendi, la combustió és incontrolada. Això fa que l'extinció sigui més difícil.

- Eliminació del combustible

En general, eliminar el combustible en un incendi forestal és una tasca difícil, sobretot si l'incendi és important i el front avança ràpidament. Normalment s'actua sobre el combustible en la etapa de prevenció dels incendis forestals fent tallafocs, franges de protecció o bé, o netejant el sotabosc.

- Eliminació de l'oxigen

Eliminar l'oxigen durant un incendi forestal és impossible. L'única manera d'actuar sobre aquest element és practicant l'anomenada *sufocació* que consisteix en eliminar l'oxigen que és en contacte amb el foc. Un exemple és apagar un objecte que està cremant tapant-lo bruscament amb una manta. A la pràctica, en un incendi, es practica la sufocació quan es tira sorra sobre el combustible o es colpeja amb branques.

- Eliminació de la calor

Per actuar sobre aquest element, cal abaixar la temperatura. Per això, en l'extinció dels incendis, per apagar les flames o refredar el combustible, s'utilitzen camions i avions cisterna que llancen aigua sobre l'incendi i redueixen així la temperatura del combustible per sota de la temperatura d'inflamabilitat.

3.2.2 Organització de l'extinció d'incendis forestals a Catalunya

L'extinció dels incendis forestals a Catalunya depèn dels Bombers de la Generalitat. Per tant, sempre que en un incendi forestal hi hagi un bomber, li correspon la direcció de l'extinció del foc. Les Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) col·laboren amb els bombers. Aquestes agrupacions estan formades per voluntaris relacionats amb la propietat forestal, els ajuntaments corresponents i entitats interessades pel bosc, com entitats excursionistes o d'altres.

Els ajuntaments també tenen una funció ben definida en un incendi forestal. La llei dóna competències molt importants als alcaldes per organitzar mitjans humans i materials del municipi durant l'emergència. L'ordre públic depèn també dels ajuntaments.

També hi poden col·laborar voluntaris. Els qui no pertanyin a cap organització i vulguin col·laborar en l'extinció d'un incendi, han de posar-se a disposició de l'Ajuntament i dels Bombers. Un voluntari que no tingui una preparació especial, no pot anar anar mai sol a extingir un incendi. Les tasques que poden dur a terme els voluntaris són les següents:

- Ajudar els bombers a portar mànegues, materials, queviures, missatges, etc.
- Col·laborar amb les autoritats en el control de l'ordre públic, les evacuacions , els guiatges als bombers, etc.
- Col·laborar amb les autoritats en el Pla d'emergència municipal, a l'Ajuntament.
- Col·laborar amb els bombers i l'ADF després de l'incendi vigilant que no es reproduïxi el foc.

3.2.3 Perills més usuals davant un incendi forestal

Cal tenir en compte que, quan s'és a primera línia de foc, es corren els següents riscos:

- Cremades per l'acció directa de les flames.
- Deshidratació per la calor.
- Dificultat de respirar per la manca d'oxigen davant del front del foc.

A més, es poden produir accidents que no són causats per l'acció directa del foc. A continuació s'esmenten:

- Les caigudes per desnivells o rrelliscades i els impactes d'elements físics.
- Les ferides amb les eines de tall.
- Els atropellaments durant els treballs amb maquinària pesant.

Per evitar els perills abans esmentats, cal seguir unes normes bàsiques de seguretat quan siguem prop del foc. Els voluntaris ocasionals han de complir-les i respectar-les:

- En situacions de perill, cal dominar el pànic i mantenir la calma.
- No actuar mai per iniciativa pròpia si estem sota les ordres d'uns responsables de prevenció i extinció.
- No utilitzar mai serres ni màquines de tall si no sabem com funcionen.
- La roba més adequada per a aquestes activitats és la roba de cotó, ja que la sintètica és molt inflamable. Pel que fa al calçat, és convenient portar botes de cuir i de sola gruixuda. També és aconsellable portar una gorra per protegir-nos del sol, protegir-nos els cabells i protegir-nos del fum amb un mocador gran de cotó per.

3.3 Principals causes dels incendis forestals

Els incendis forestals són un fenomen natural que sempre ha existit. Els incendis han anat modelant l'aspecte i l'estructura de les comunitats vegetals, alhora que aquestes han anat adaptant-se i evolucionant amb aquest element. L'aparició de l'home, però, ha propiciat l'augment de la presència d'incendis forestals fins al punt que, actualment, a la Mediterrània, l'home és la causa principal dels incendis forestals.

Podem distingir dos tipus de causes: les estructurals i les immediates.

a. Les causes estructurals

Són aquelles corresponents a les condicions ecològiques i sociològiques. Entre aquestes podem destacar:

- Les característiques del clima mediterrani, o sigui, sequera estival, altes temperatures i, tot sovint, vents forts.
- L'alta inflamabilitat de les formacions vegetals mediterrànies.
- L'estat actual dels boscos amb grans acumulacions de combustible lleuger i sec.
- L'alta freqüentació de visitants a les zones forestals, els quals fan incrementar la probabilitat d'ús del foc.
- L'ús tradicional del foc com a element auxiliar dels cultius, com la crema de rostolls, marges i residus.
- L'escàs coneixement per part de la població urbana sobre la fragilitat i el temps de regeneració dels ecosistemes, així com les importants pèrdues ecològiques i econòmiques que provoquen.

b. Les causes immediates

Són aquelles que originen directament i puntualment un determinat incendi forestal. Les podem dividir en causes antròpiques i naturals.

- Entre les causes antròpiques més importants són:
  - La negligència: són les no intencionades provocades per oblit o imprudència, com la crema de marges, les fogueres per menjar, les cigarretes mal apagades, les línies elèctriques, etc.

- La intencionalitat: hi ha una voluntat de cremar. Algunes de les motivacions de les causes intencionades són l'eliminació de matollar, la regeneració d'una parcel·la per la pastura o venjances personals, entre d'altres.

Entre les causes naturals, només podem assenyalar els llamps com a causa significativa, aquesta, però, és responsable d'un 3% dels incendis forestals a Espanya.

3.4 Sistemes de vigilància i detecció d'incendis forestals

A grans trets, l'objectiu principal de la vigilància i la detecció dels incendis és detectar qualsevol focus (o sigui, un inici d'incendi) i qualsevol acció que pugui desencadenar un incendi. Els mitjans de vigilància i detecció dels incendis forestals poden ser fixos o mòbils. Els punts fixos es troben a les torres de vigilància (vegeu l'apartat següent) i els mòbils poden ser aeris (avionetes) o terrestres. Els elements mòbils terrestres són les patrulles de guardes forestals que vigilen des dels camins. Aquestes patrulles segueixen unes rutes fixades i marcades sobre el terreny; durant l'itinerari podem veure'n la senyalització: són de color vermell i estan numerades amb un codi.

3.4.1 Les torres de vigilància

Les torres de vigilància o punts de guaita han d'estar situats en llocs de gran visibilitat que cobreixin el 360 graus de circumferència amb distàncies òptimes d'entre 10 i 20 km. Segons aquesta visibilitat, el guaita pot situar-se a peu pla o sobre torretes o casetes habilitades per a realitzar aquesta funció. Habitualment, però, s'utilitzen torres metàl·liques d'uns 20 m d'alçada. Els guaites fixos precisen d'un equip mínim compost de radiotelèfon fix o mòbil, prismàtics, aparells de mesurament, mapes i, de vegades, plaques solars per disposar d'energia autònoma en cas d'emergència. En tota l'àrea metropolitana de Barcelona hi ha 13 torres de vigilància. D'aquesta manera es cobreix una superfície total forestal metropolitana d'unes 22.530 hectàrees.

Quan un/a vigilant d'una torre fixa veu un inici d'incendi, dona avís per ràdio a l'edifici del Centre d'Informació de Vil·la Joana, que és on hi ha la Central del Dispositiu de Prevenció d'Incendis. Aquest centre disposa d'un Sistema d'Informació Geogràfica per a localitzar exactament el punt d'alarma.

4. Els senders GR i PR

4.1 Característiques generals dels GR i dels PR

Al llarg de l'itinerari trobem trams dels anomenats senders GR i PR. Els senders GR són els senders de Gran Recorregut i els senders PR són els de Petit Recorregut. Com a norma general, els GR són trajectes de més de quaranta quilòmetres (tot i que, fins fa poc, eren de cinquanta), i els PR són els de menys longitud. Els senders PR s'anomenen també circulars o rulls quan comencen i acaben en el mateix punt. Tots els GR tenen un número d'identificació precedit per les sigles GR; per exemple, un codi identificatiu pot ser GR 10. Els senders PR també s'identifiquen igual, però introduint la inicial de la Federació Territorial; així, un PR C-15 és un sender de petit recorregut situat a Catalunya.

Els traçats dels GR i dels PR recorren per camins, senders o carreteres empedrades, i eviten al màxim les asfaltades. També s'adequa el traçat per visitar alguna ruïna o monument interessant. El recorregut dels GR conté llocs d'aprovisionament i pernoctació.

Dues tasques importants en la declaració d'un GR o d'un PR és, per una banda, la publicació d'un llibre-guia que explica per on passa el sender i quins en són els principals punts d'interès, i també la senyalització del sender. El sender pot estar senyalitzat mitjançant marques sobre el terreny (arbres, roques, fites artificials, pals indicadors, pals de línies elèctriques, etc.) o bé mitjançant senyals verticals, jalons o sagetes. Els senyals més importants que cal conèixer són quatre: els de continuïtat del sender, els de direcció equivocada, els de canvi de direcció i els d'identificació del sender.

L'única diferència que hi ha entre la senyalització de senders GR i PR és que les corresponents als senders GR són vermelles i blanques i, en canvi, les corresponents als senders PR són grogues i blanques.

Finalment, cal tenir present que un sender no és estable ni fix, sinó que canvia contínuament: s'obren noves pistes forestals, es produeixen taies que es poden endur la senyalització, els incendis poden afectar el sender i els senyals, etc. Per això, cal una revisió periòdica tant de la senyalització com del traçat. Aquesta revisió és a càrrec d'un responsable del sender, que es designa quan es declara el sender.

A part dels GR i dels PR, també trobem altres senders, tot i que no són tan coneguts; són els anomenats senders locals i senders urbans.

4.2 Els senders GR i PR que afecten a l'itinerari didàctic del puig Madrona

El nostre itinerari coincideix en alguns trams amb senders GR i PR. El primer tram de recorregut, pujant des del dipòsit al puig Madrona, i el tram proper a l'ermita de la Salut coincideixen amb el sender PR C-35. Aquest sender s'anomena *Carenejant per la serra de Collserola* i el va dur a terme el Club Muntanyenc Sant Cugat amb motiu del seu cinquantè aniversari. El PR C-35 discorre des del riu Llobregat (terme municipal del Papiol) al Besòs (terme municipal de Montcada) amb una llargada d'uns 20,040 km i un temps estimat d'unes 7,56 hores caminant.

També, en el tram que va des de l'ermita de la Salut fins a la plaça de Joan Gassó, coincideix amb un tram del GR 96. Aquest sender s'anomena *Camí Romeu*, i va des de Barcelona fins a Montserrat. Aquest sender, travessa la part sud el municipi de Sant Cugat del Vallès d'est a oest.

5. Altres punts d'interès de l'itinerari

5.1 El puig Madrona

El puig Madrona és el cim més occidental de la serralada de Collserola. Té una alçada de 336 metres amb vistes al Vallès i al Baix Llobregat. En aquest cim, juntament amb el turó de Magarola, el de Can Pasqual i el de Can Camps, s'hi troben situats els quatre vèrtexs geodèsics d'ordre inferior de la xarxa geodèsica de Catalunya. El puig Madrona també és un dels vèrtexs geodèsics de l'Institut Geogràfic Nacional.

La panoràmica des del cim és àmplia: al nord, Sant Llorenç del Munt, i girant cap a l'est podem veure Rubí, Sabadell, Sant Cugat i el Turó de Montcada. D'est a sud, podem contemplar el Tibidabo, el Puig de l'Olorda, l'aeroport i el riu Llobregat, i de sud a oest, Sant Vicenç dels Horts, el Port de l'Ordal i el Papiol. El massís de Montserrat es pot veure al nord-oest. També, des d'aquesta alçada, es poden distingir algunes masies, com la de Can Domènech o la de Can Maimó, així com el cementiri de Roques Blanques o el castell del Papiol.

Es diu que el topònim Madrona prové del fet que l'indret estava regit per una dona, però la teoria més acceptada és la de Balari i Jovany conforme a la qual deu el nom a la similitud del relleu del puig amb uns pits d'una dona.

5.2 Can Montmany

Tot i que no és una parada en l'itinerari, aquesta masia es pot observar des de diversos punts del nostre itinerari, i, a causa de la seva importància arquitectònica i històrica, cal tenir-la en compte. Situada a la falda del puig Madrona, Can Montmany s'aixeca sobre una masia del segle XVI coneguda abans com el Mas Roig. L'actual casa és la remodelació de l'antic mas, portada a terme per Francesc Olivé i Montmany a mitjan segle XIX. Es tracta d'una masia neoclàssica d'aspecte senyorial; consta de diverses edificacions, però en destaca la torre amb un rellotge el qual té més de 100 anys i indicava l'hora als treballadors de la masia.

A mitjan segle XIX, Can Montmany és important per la seva producció i exportació cap a l'estranger de vi, el qual era produït i embassat amb les tecnologies més modernes d'aleshores. Va ser en aquells temps quan es va construir la casa actual. Poc temps després, però, la plaga de la fil·loxera posava fi a la prosperitat de

produccions vinícoles assolida. Actualment, Can Montmany és una elegant casa particular habitada pels seus successors. El seu estat de conservació és bo i el seu ús és, en part, agrícola.

5.3 L'ermita de La Salut

5.3.1 L'art romànic

L'art romànic (un exemple del qual és l'ermita de la Salut) es desenvolupa dins de l'anomenat art medieval. L'art medieval és una manifestació de la mentalitat de l'Església. Es tractava, doncs, d'un art que es refugiava en monestirs o esglésies. Això era pel fet que només l'Església tenia la capacitat econòmica per fer-ne obres (no la tenien ni la monarquia ni la noblesa).

L'arquitectura romànica és la base de l'art romànic. L'element constructiu bàsic és la volta de canó, cosa que obliga a fer els murs molt gruixuts, amb poques obertures i uns contraforts molt reforçats. El portal d'ingrés sol estar situat al cantó de migdia. En conjunt, es tracta de construccions severes i funcionals, amb molt poques ornamentacions. Les úniques ornamentacions que podem trobar són els ressalls de les lesenes i les arcuacions a l'exterior dels absis.

5.3.2 L'ermita de La Salut

L'ermita és romànica tot i que s'observen vestigis preromànics; alguns llibres esmenten que el seu origen podria ser visigòtic (segle VII). Últimament se n'han fet tres restauracions importants: l'any 1915, l'any 1930, i la darrera es va inaugurar el 10 de desembre de 1972.

El nom de Mare de Déu de la Salut és de principis del segle XVIII. L'any 1016, l'ermita és esmentada amb el nom de Santa Eulària de Madrona. Segons una tradició, el culte a aquesta santa es va estendre quan uns mercaders que la traslladaven d'Orient cap a Marsella es van veure obligats a desembarcar-la a Barcelona. Però l'any 1315 els creients del Papiol (que eren més nombrosos que els de Madrona) van aconseguir que es construís una església parroquial al costat del castell del Papiol, i l'ermita va perdre la condició de parròquia i va passar a l'advocació de Sant Pere, mantenint, però, el topònim de Madrona.

La imatge romànica de la Mare de Déu no hi va ser col·locada fins a l'any 1717, i era procedent d'un altre lloc. Per tenir cura de l'ermita i evitar robatoris, hi havien ermitans que residien en una senzilla construcció adossada a la paret sud, la qual va desaparèixer durant la restauració de 1972. La primera imatge va desaparèixer

l'any 1877 mentre s'exposava a Barcelona. Una altra imatge la va substituir cap a l'any 1915, però aquesta va ser destruïda per la Guerra Civil. L'any 1939, Enric Alvareda va donar a l'ermita una imatge que ell mateix havia fet amb fang cuit. Però a l'any 1977 aquesta es va substituir per l'actual talla de fusta de l'escultor Antoni Agraz, i l'anterior de fang es va traslladar a la sagristia de la parròquia.

Des de l'exterior es pot distingir una línia que separa dues èpoques constructives:

- La part més antiga (que és la més occidental) és del segle IX-X i, per tant, preromànica. Se suposa que aquesta part era la totalitat de l'antiga ermita, de planta rectangular i coberta amb cavalls de fusta. La porta, se suposa que és el primitiu i l'únic accés al temple i, possiblement, va ser reformada durant la construcció romànica adornant-la amb dues arquivoltes de mig punt que s'emmarquen en un timpà llis. També trobem una finestra esqueixada senzilla al costat de la porta, que correspon a la part més antiga, com també la finestra de ponent, que és geminada amb un capitell.

- La part més nova data dels segles XI-XIII, i, per tant; és ja romànica, se separa de la part antiga per la línia vertical d'unió situada prop de l'espaldana. Consta d'una nau allargada que acaba amb una capçalera trebolada formada per tres absis, on l'absis central està decorat per la part exterior amb lesenes i arcuacions. L'absis del sud (a la mateixa paret que la porta) ha estat refet l'any 1972, ja que havia quedat tapat per la residència dels ermitans. Aquesta part presenta una cobertura en forma de volta de canó i les finestres són totes de doble esqueixada. Cal destacar, també, una finestra geminada.

Abans de la seva restauració, a l'interior de l'ermita, destacava l'absis decorat amb un mural que data de l'any 1926. La pintura representava el Crist en Majestat que porta a la mà un llibre dels evangelis amb la frase bíblica *Ego sum lux mundi* (que vol dir *Jo sóc la llum del món*). Aquest mural, però, va ser eliminat de la restauració de l'any 1972 a causa del seu estat de deteriorament i per ser una còpia recent.

A l'ermita de la Salut se celebren dos aplecs. El primer, l'anomenat Aplec de la Salut en honor a la Mare de Déu, que és el més antic; es fa cada segon diumenge de setembre i des del Papiol. El segon aplec se celebra des dels anys quaranta des de Valldoreix, i és el dia 12 d'octubre. Anteriorment, però, s'hi celebraven tres festes més, la de Sant Pere, la de Santa Madrona i la de Santa Creu. Abans, a l'aplec se solia fer un Solemne Ofici al matí i el Sant Rosari a la tarda, juntament amb gegants i cap-grossos.

6. Bibliografia

Per a l'elaboració de la guia del professorat, s'ha utilitzat el material següent:

*DIPUTACIÓ DE BARCELONA. OFICINA TÈCNICA DE PREVENCIÓ MUNICIPAL D'INCENDIS FORESTALS. *Curs bàsic de prevenció i extinció d'incendis forestals per a voluntaris. Pla de formació bàsica*. Barcelona, 1998.

*DIPUTACIÓ DE BARCELONA. OFICINA TÈCNICA DE PREVENCIÓ MUNICIPAL D'INCENDIS FORESTALS. *Curs bàsic de prevenció i extinció d'incendis forestals per a voluntaris. Quadern de pràctiques*. Barcelona, 1998.

*FECSA, Fuerzas Eléctricas de Cataluña, SA. *El foc i el bosc a Catalunya*. Barcelona, 1996.

*L'Abans. *El Baix Llobregat. El Papiol, Recull gràfic 1890-1960*. El Papiol: Edafós Editorial, 1996.

*FEDERACIÓN ESPAÑOLA DE MONTAÑISMO, COORDINADORA DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO. *Manual de senyalització de senders de Gran Recorregut*. Madrid, 1988.

*GENERALITAT DE CATALUNYA. ESCOLA DE BOMBERS DE CATALUNYA DE LA DIRECCIÓ GENERAL D'EMERGÈNCIES I SEGURETAT CIVIL; AJUNTAMENT DE SANT CUGAT DEL VALLÈS. ÀREA DE MEDI AMBIENT. *Programa de formació per a la col·laboració amb bombers en incendis forestals*. Sant Cugat del Vallès, 1999.

*CLUB MUNTANYENC DE SANT CUGAT DEL VALLÈS. *Sender PR C-35. Carenejant per la serra de Collserola*. Sant Cugat del Vallès, 1994.

*ARRIBAS, R.; PICAS, E. *Itinerari de les valls de Can Bell i can Gordi. Estudi dels elements configuradors*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, 1989.

*ARECHAVALA A.; BALADA J.; DÍEZ, G. [et al.]. *El monestir de Sant Cugat. Una eina de treball*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, Patronat Municipal d'Educació i Catalana d'Occident, 1996.

*ARECHAVALA, A.; BALADA J.; DÍEZ G. [et al.]. *El monestir de Sant Cugat. Una eina de treball. Proposta didàctica (Educació Primària)*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, Patronat Municipal d'Educació i Catalana d'Occident, 1996.

*ARECHAVALA, A.; BALADA J.; DÍEZ G. [et al.]. *El monestir de Sant Cugat. Una eina de treball. Proposta didàctica (Educació Secundària Obligatòria)*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, Patronat Municipal d'Educació i Catalana d'Occident, 1996.

*BUSQUETS, J. *El meu llibre de Sant Cugat. Guia didàctica*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, 1995.

*BUSQUETS, J.; CARBÓ, F.; MORENO, D.; [et al.]. *El meu llibre de Sant Cugat. Llibre de treball de l'alumne/a*. Sant Cugat del Vallès: Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, 1993.

*CAÑAS, J.; MASCARÓ, J.; MUNUJOS, H. *Llibre guia. Parc de Collserola*. Barcelona: Patronat Metropolità del Parc de Collserola, 1995.

*CARBÓ, F.; RODRÍGUEZ P.; ROCA, J. *Collserola pels 4 cantons. 20 itineraris per Collserola a peu*. Sant Cugat del Vallès: Els 4 cantons, el Diari de Sant Cugat.

*MÓRA, F. *El romànic a Collserola*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.